

Uyumsuz Hastada Tedavi Yaklaşımı

Dr. Dilara İnan

16 Aralık 2017

KLİMİK V. HIV AIDS Kursu, İstanbul

Antiretroviral Tedavi

- Günümüzdeki başlangıç tedavisinde önerilen ARV ilaçlarla HIV RNA düzeyini saptama düzeylerinin altına indirebilmek ve bunu devam ettirebilmek mümkün

HIV Tedavisi ve Uyum

- ART ile yaşam süresinde belirgin iyileşme ve bulaşmada azalma olmasına karşın bu etkiler yüksek oranda uyuma (>%95) bağlıdır
- ART'ye azalmış uyum
  - İlaç direnci riskinde artma,
  - Tedavi etkinliğinde azalma,
  - Hastalığın ilerlemesi,
  - Gelecekteki tedavi seçeneklerinde azalma
  - Viral replikasyon baskılanmadığı için bulaşma riskinde artma ile birlikte

Vaka

- 1970 doğumlu, erkek hasta
- Turizmci (şoför)
- Bekar (2010 yılında eşinden boşanmış)
- Heteroseksüel
- İlk tanı tarihi: Temmuz 2012
- Olası bulaş yolu: Cinsel yol

- Temmuz 2012

- HIV RNA: 517 000 kopya/ml
- CD4 sayısı: 8 (%4)
- Hb: 11,7
- Lökosit: 4100
- Trombosit: 337 000
- ALT: 49
- Kreatinin: 0,55

- Hasta başka bir hastanede PCP, anemi, sinüs ven trombozu, hairy lökoplaki tanılarıyla 45 gün yatırılarak izlenmiş
- Temmuz 2012'de ART başlanmış
  - TDF/FTC + EFV
- Tedavi öncesi direnç testi ?? ulaşılamadı
- 3 ay sonra kontrole çağırılmış

Antiretroviral tedavi ve direnç

- Yeni tanı almış olan HIV infekte hastalarda bazal genotipik AR ilaç direnç testinin yapılması önerilmekte
- ART ertelenirse, tedaviye başlama aşamasında direnç testi tekrarlanmalı
- Genotipik direnç testi yapılamıyorsa veya direnç test sonuçları beklenmeden tedavi başlanacaksa ilk basamak tedavide boosted PI içeren rejimler tercih edilmeli

- Hasta ilk kontrolüne 1 yıl sonra gitmiş
- İlk 6 ay ilaçlarını düzenli kullanmış, sonra kesmiş
- Kontrole gittiğinde aktif şikayeti yokmuş
  - CD4: 11 saptanmış
  - HIV RNA istenmiş
  - Aynı tedaviye tekrar başlanmış

- 11 Mayıs 2015'te polikliniğimize başvurdu
- Takiplerine devam ettiğini belirtiyor
- İlaçlarını ara sıra (?!) düzensiz kullandığını söylüyor
- Tetkikleri istendi
- Uyum??

Uyumsuz hasta

- Çalışmalarda uyumun değerlendirilme yöntemleri
  - Subjektif ölçüm; hastanın kendisinin bildirdiği uyum
  - Farmakolojik ölçüm; tablet sayısı takibi, eczacının dolum kayıtları
  - Fizyolojik metod; viral supresyonu izlemek.
    - Yeterli viral supresyon için yüksek oranda uyum (>%95) gerekli
- Adolesanlarda uyumun daha düşük olduğu gözlenmektedir
  - Bu konuyla ilgili yapılmış çalışmalar mevcuttur

RESEARCH ARTICLE

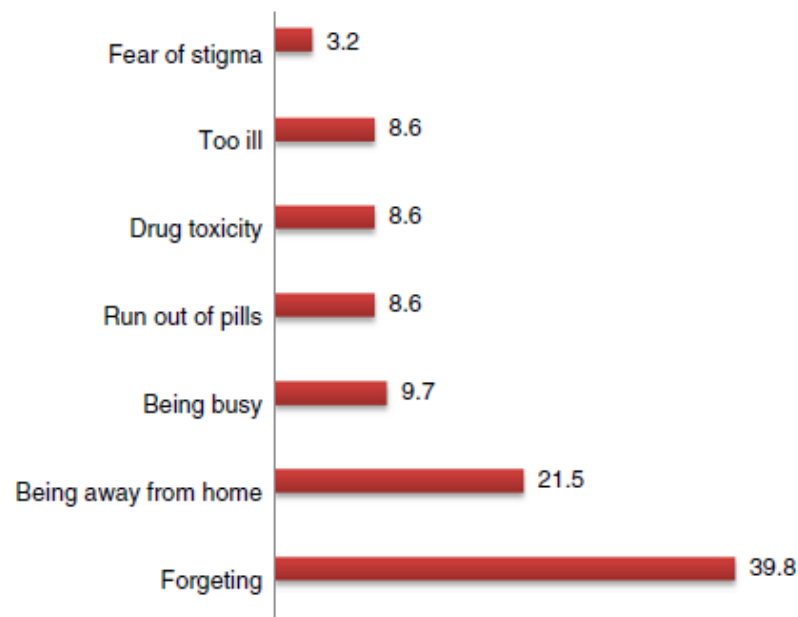
Open Access

CrossMark

Factors associated with adherence to Antiretroviral Therapy (ART) among adult people living with HIV and attending their clinical care, Eastern Ethiopia

Shiferaw Letta^{1*}, Asrat Demissie², Lemessa Oljira³ and Yadeta Dessie³

Fig. 1 Reasons for skipping ARV drugs among adult patients on ART in public health institutions in Harar and Dire Dawa towns, Eastern Ethiopia, 2012

Table 3 Factors associate with ART adherence among adult patients on ART in public health institutions in Harar and Dire Dawa towns, Eastern Ethiopia, 2012

Characteristics	Adherence status		COR(95 % CI)	AOR(95 % CI)
	Adhered No (%)	Not Adhered No (%)		
Age in years				
18–24	32 (78.8)	9 (22.0)	0.97 (0.42–2.25)	0.84 (0.31–2.25)
25–34	226 (86.3)	36 (13.7)	1.71 (1.00–2.29)	1.27 (0.68–2.37)
35–44	159 (89.9)	18 (10.2)	2.41(1.28–4.54)	2.40 (1.15–5.01)*
> = 45	110 (78.6)	30 (21.4)	1	1
Average income/month				
<500.00ETB	123 (94.6)	7 (5.4)	1	1
501–999.00 ETB	61 (92.4)	5 (7.6)	4.09 (1.828–9.187)	6.73 (2.71–16.75)
>1000.00 ETB	60 (80.0)	15 (20.0)	2.85 (1.100–7.359)	1.62 (0.57–4.58)
Not determined	283 (81.1)	66 (18.9)	0.93 (0.99–1.745)	1.21 (0.59–2.49)
Waiting time				
≤30 min	364 (87.5)	52 (12.5)	1.70 (1.12–2.76)	1.36 (0.79–2.34)
>30 min	163 (79.9)	41 (20.1)	1	1
Depressiom				
Yes	257 (81.3)	59 (18.7)	0.55 (0.35–0.87)	0.36 (0.213–0.614)*
No	270 (88.8)	34 (11.2)	1	1
Pill burden				
2 tablets	221 (84.7)	40 (15.3)	3.45 (1.08–11.09)	12.98 (2.781–60.59)*
3 tablets	257 (87.7)	36 (12.3)	4.46 (1.38–14.38)	12.90 (2.87–57.94)*
4 tablets	41 (77.4)	12 (22.6)	2.14 (0.59–7.75)	5.87 (1.21–28.54)*
5 tablets and more	8 (61.5)	5 (38.5)	1	1

Substance use				
Used	158 (77.8)	45 (22.2)	0.46 (0.29–0.71)	0.612 (0.37–1.03)
Not-used	369 (88.5)	48 (11.5)	1	
Opportunistic infections(OIs)				
Not encountered	198 (89.2)	24 (10.8)	1.73 (1.05–2.24)	2.81 (1.47–5.36)*
Encountered	324 (82.7)	69 (17.3)	1	1
Disclosure status				
No	402 (83.4)	80 (16.6)	0.52 (0.28–0.97)	0.45(0.21–0.97)*
Yes	125 (90.6)	13 (9.4)	1	1
Family support				
Good	232 (89.2)	28 (10.8)	1.83 (1.14–2.94)	2.61(1.47–4.72)*
Poor	295 (89.1)	65 (18.1)	1	1
Adherence counseling				
Yes	509 (85.8)	84 (14.2)	3.03 (1.32–6.69)	2.45(0.37–1.03)
No	18 (66.7)	9 (33.3)	1	
Well-skilled counselor				
Yes	497 (86.1)	80 (13.9)	3.27 (1.47–7.27)	1.22(0.311–4.79)
No	30 (69.8)	13 (30.2)	1	
Satisfaction to counselor				
Satisfied	493 (89.2)	81 (14.1)	2.15 (1.07–4.32)	1.24(0.38–4.08)
Not satisfied	34 (73.9)	12 (26.1)	1	

*Statistically significant association ($P < 0.05$)

Rates and Predictors of Non-Adherence to Antiretroviral Therapy among HIV-Positive Individuals in Kenya: Results from the Second Kenya AIDS Indicator Survey, 2012

Irene N. Mukui^{1*}, Lucy Ng'ang'a², John Williamson², Joyce N. Wamicwe¹, Shobha Vakil¹, Abraham Katana², Andrea A. Kim²

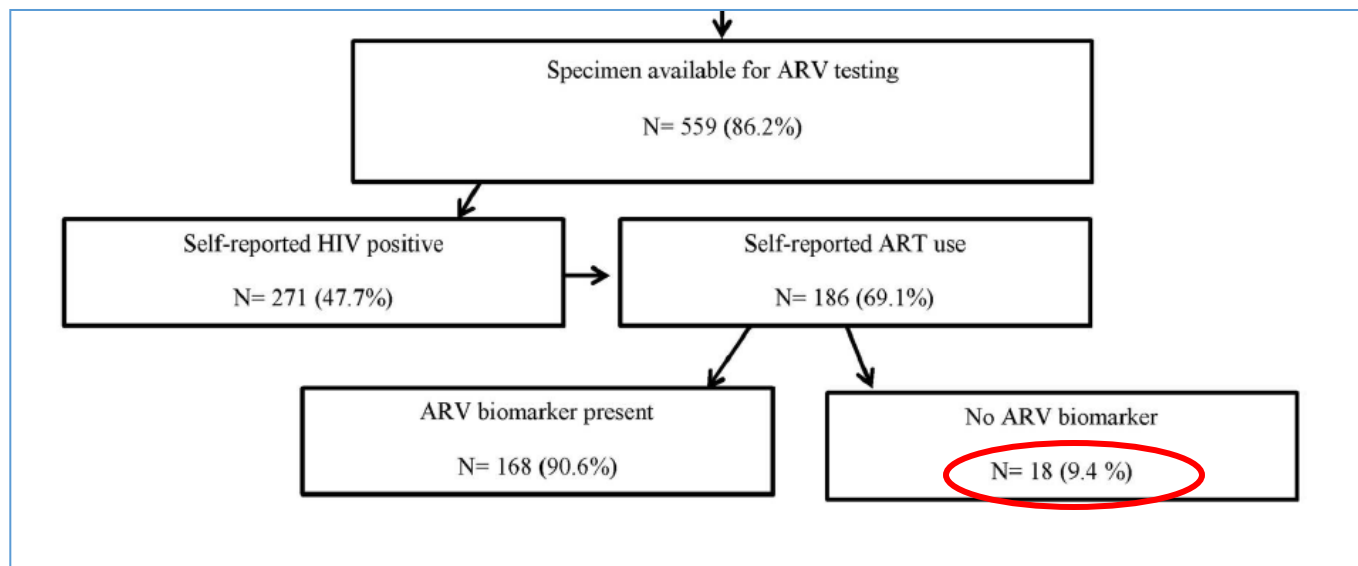

Table 1. Non-adherence to ARV drugs among HIV-infected persons receiving ART by select characteristics, Kenya, 2012.

Select characteristics	HIV-infected persons receiving ART	HIV-infected persons receiving ART that were non-adherent to their ARV drugs	
	Unweighted, N	Unweighted, n	Weighted % (95% CI) ^a
Total	186	18	9.4 (4.9–13.8)
Demographic characteristics			
Sex			
Male	45	4	10.4 (0.5–20.3)
Female	141	14	8.9 (4.2–13.5)
Age category (years)			
15–29	25	7	28.7 (10.3–47.0)
30+	161	11	6.7 (2.7–10.6)
Educational level			
Complete primary or below	86	12	14.0 (6.2–21.8)
Secondary+	100	6	5.7 (0.4–11.0)
Marital status			
Not currently married	99	10	9.2 (3.2–15.2)
Currently married	87	8	9.5 (2.8–16.3)
Wealth index			
Poorest	77	13	13.7 (5.3–22.1)
Middle	39	1	5.5 (0.0–15.0)
Richest	70	4	6.2 (0.6–11.7)
Residence			
Rural	105	16	14.4 (7.4–21.5)
Urban	81	2	2.3 (0.0–5.4)
Sexual partners and risk behavior			
HIV-positive partner in past year			
No	145	16	11.4 (5.6–17.2)
Yes	41	2	3.8 (0.0–9.1)
Sexually active in past year			
No	65	8	10.8 (3.0–18.5)
Yes	121	10	8.7 (3.0–14.4)
Multiple partners in past year			
No	169	17	9.3 (4.7–14.0)
Yes	17	1	9.4 (0.0–27.2)*
Condom use at last sex in past year			
No	124	14	10.4 (4.8–16.0)
Yes	62	4	7.4 (0.4–14.4)
Ever received money, gifts, or favors in exchange for sex			
No	168	17	9.3 (4.7–13.8)
Yes	18	1	10.0 (0.0–29.1)*
Ever gave money, gifts, or favors in exchange for sex			
No	167	15	7.7 (3.8–11.5)
Yes	19	3	21.0 (1.5–40.5)*
Ever engaged in anal sex			
No	180	18	9.7 (5.1–14.3)
Yes	6	0	-
Recreational drug use in past year^b			
No	168	15	7.2 (3.5–10.9)

	HIV-infected persons receiving ART	HIV-infected persons receiving ART that were non-adherent to their ARV drugs	
Select characteristics	Unweighted, N	Unweighted, n	Weighted % (95% CI) ^a
Yes	18	3	28.8 (2.2–55.4)*
Clinical characteristics			
Symptoms of sexually transmitted infection in past year			
No	159	14	8.4 (3.9–12.9)
Yes	27	4	15.2 (0.4–30.1)
Currently on TB treatment			
No	180	16	8.7 (4.4–12.9)
Yes	6	2	28.7 (0.0–71.6)*
Currently taking cotrimoxazole			
No	3	0	-
Yes	182	18	9.6 (5.0–14.1)
Currently taking nutritional supplements			
No	135	15	10.5 (5.0–16.1)
Yes	51	3	6.3 (0.0–13.3)
Received a HIV care box			
No	105	10	8.1 (2.7–13.5)
Yes	81	8	10.8 (3.8–17.8)
Last HIV clinic attendance^c			
Within the last 1 month	131	12	8.3 (3.3–13.4)
Within the last 2 or more months	48	5	11.5 (0.5–22.4)
CD4 count <350 cells/mm³^c			
No	73	5	5.1 (0.0–10.6)
Yes	31	4	10.2 (0.7–19.7)
Suppressed viral load HIV RNA concentration <1000 copies/mL)			
No	45	15	32.0 (16.4–47.6)
Yes	140	3	2.3 (0.0–5.0)

Adherence to antiretroviral therapy in adolescents living with HIV: systematic review and meta-analysis

Sung-Hee Kim^a, Sarah M. Gerver^b, Sarah Fidler^c and Helen Ward^b

Table 2. Percentage adherence by subgroups.

	Number of studies	% adherence	95% CI
Overall	50	62.3	57.1–67.6
North America	22	52.7	46.5–59.0
Africa	8	83.8	78.9–88.7
Asia	3	83.9	76.8–91.0
Europe	12	62.0	50.7–73.3
South America	5	62.8	46.6–77.0
Sex			
≥50% female	27	65.6	58.8–72.4
<50% female	15	54.3	45.9–62.7
Age			
Adolescents [12–29]	34	60.1	53.3–67.0
Young adults [20–24]	10	67.9	58.6–77.3
Study year			
Before 2005	22	59.3	49.2–69.4
2005 onwards	16	77.0	72.0–82.0
Adherence measure ^a			
Viral load	36	62.2	56.0–68.4
Self-report	20	59.1	51.8–66.4

Fark; neden?

- Afrika
  - HIV test ve ART'ye ulaşım; ev ev dolaşarak sağlanmakta
  - Adolesanlar erken yaşta gebe kalıyorlar, anneden bebeğe geçişi önlemek için daha yakın takiple tedavi veriliyor

Aging, Antiretrovirals, and Adherence: A Meta Analysis of Adherence among Older HIV-Infected Individuals

Luwam Ghidei · Mark J. Simone · Marci J. Salow ·
Kristin M. Zimmerman · Allison M. Paquin ·
Lara M. Skarf · Tia R. M. Kostas · James L. Rudolph

Table 1 Studies included in the analyses

Author, year (references)	Country	Type of study	Total final sample	Length of follow up (days)	Definition of older age	Adherence measure	Definition of adherence* (%)	Adherence young % (n/N)	Adherence older % (n/N)
Manfredi, 2000 [49]	Italy	Case-control	105	365	55	Pharmacy refill	90	93 (84)	90 (21)
Kleeberger, 2001 [32]	U.S.	Retrospective cohort	539	4	45	Self report	80	77 (271)	78 (268)
Pinheiro, 2002 [44]	Brazil	Cross sectional	195	2	45	Self report	95	58 (164)	52 (31)
Wellons, 2002 [45]	U.S.	Retrospective case-control	269	196	50	Chart review	100	74 (176)	89 (93)
Johnson, 2003 [14]	U.S.	Cross sectional	2765	3	50	Self report	90	67 (2317)	74 (441)
Tumbarello, 2004 [38]	Italy	Case-control	243	183	50	Self report	80	73 (162)	84 (81)
Hinkin, 2004 [28]	U.S.	Prospective	148	28	50	MEMS	95	26 (109)	54 (39)
Barclay, 2007 [16]	U.S.	Prospective	185	28	50	MEMS	95	32 (141)	77 (44)
Silverberg, 2007 [29]	U.S.	Retrospective-cohort	5090	365	50	Pharmacy refill	NR	85 (4093)	89 (997)
Sherr, 2010 [50]	U.K.	Cross sectional	479	7	55	Self report	100	37 (333)	56 (153)
Kyser, 2011 [27]	U.S.	Prospective	528	3	48	Self report	100	83 (399)	88 (129)
Raboud, 2011 [42]	Canada	Prospective	779	4	50	Self report	100	83 (447)	88 (332)

11 Mayıs 2015

Tetkik	Sonuç
Hemoglobin	13,4
Lökosit	8300
Lenfosit	2400
Trombosit	307 000
BUN/kreatinin	12/0,8
GFR	112
ALT/AST	23/19
Sedim/CRP	30/0,8
CD4	264
HIV RNA	5730 kopya/ml

Hasta bu sonuçları 15.07.2015'te getirdi

ART ve tanımlar

	Tanım
Virolojik supresyon	ART ile 6. ayın sonunda HIV RNA'nın kullanılan yöntemin tespit sınırının altına inmiş olması
Virolojik başarısızlık (failure)	HIV RNA'nın 200 kopya/ml'nin altına inmemesi veya 200 kopya/ml'nin altında devam etmemesi
Tam olmayan virolojik yanıt	ART başlandıktan 6 ay sonra henüz virolojik supresyonun gösterilmediği rejimde, iki ardışık HIV RNA düzeyinin 200 kopya/ml'nin üzerinde olması
Virolojik rebound	Virolojik supresyon sağlandıktan sonra, HIV RNA'nın 200 kopya/ml'nin üzerinde olması ve konfirme edilmesi
Virolojik blip	Virolojik supresyon sağlandıktan sonra, izole, saptanabilir HIV RNA düzeyleri olması, akabinde tekrar virolojik supresyon sağlanması
Düşük düzey viremi	Konfirme edilmiş, saptanabilir HIV RNA (<200 kopya/ml)

ART ve tanımlar

	Tanım
Virolojik supresyon	ART ile 6. ayın sonunda HIV RNA <50 kopya/ml altına inmiş olması
Virolojik başarısızlık (failure)	
Tam olmayan virolojik yanıt	ART ile 6. ayın sonunda HIV RNA düzeyinin 200 kopya/ml'nin üzerinde olması
Virolojik rebound	Virolojik supresyon sağlandıktan sonra, HIV RNA'nın 50 kopya/ml'nin üzerinde olması
Virolojik blip	

ART ve direnç

- ART'nin amacı HIV replikasyonunu baskılayarak seviyesini ilaç direnci gelişmeyecek düzeyin altında tutmak
- Tartışmasız olarak; HIV RNA düzeyi sürekli bir şekilde günümüzdeki mevcut testlerin saptama sınırının altında tutulursa ilaç direnç mutasyonu görülmez
- Ancak çalışmalarda düşük düzey viremi varlığının (<200 kopya/ml) viral rebound açısından bir gösterge olduğu ve ilaç direnci varlığı ile birlikte olabileceği gösterilmiştir

HIV RNA ≥ 200 kopya/ml

- Sürekli olarak plazma HIV RNA düzeyinin ≥ 200 kopya/ml olması virolojik başarısızlık olarak kabul edilmelidir
- Sıklıkla ilaç direnci mutasyonu ile birlikte
- Özellikle HIV RNA > 500 kopya/ml ise bu birliktelik çok daha fazladır

Virolojik başarısızlık; nedenleri

- **Hasta/Uyum ile ilgili faktörler**

- Uyumu etkileyen komorbiditeler (yasa dışı ilaç kullanımı, mental hastalıklar, nörokognitif bozukluklar gibi)
- Barınma veya diğer psikososyal sorunlar
- Klinik randevuları kaçırmaları
- ART'ye ulaşımın kesintiye uğraması veya kesilmesi
- ART'nin maliyeti
- İlaç yan etkileri
- İlacın doz sıklığı, fazla tablet sayısı

Virolojik başarısızlık; nedenleri

- **AR ilaçlarla ilgili faktörler**

- Suboptimal farmakokinetik (değişken emilim, metabolizması ve rezervuarlara etki)
- Suboptimal virolojik etkinlik
- Dirence karşı düşük genetik bariyer
- Önceki suboptimal rejimlere bağlı azalmış etkinlik
- İlacın emilim için besin gerektirmesi
- İlaç-ilaç veya ilaç-besin etkileşimleri
- Reçeteleme hataları

Virolojik başarısızlık; nedenleri

- **HIV ile ilişkili faktörler**

- Aktarılan veya kazanılmış ilaç direnci
- Önceki tedavi başarısızlıkları
- HIV-2 enfeksiyonu/koinfeksiyonuna bağlı doğal direnç
- Tedavi öncesi yüksek HIV RNA (bazı rejimler daha az etkili)

Virolojik başarısızlık; ne yapmalı

- Virolojik başarısızlığın nedenini ortaya koymak gerekli, çünkü sonrasındaki yaklaşımlar farklı
- Konfirme edilir
- Uyum
- İlaç-ilaç, ilaç-besin etkileşimi sorgulanır

Virolojik başarısızlık; ne yapmalı

- **HIV RNA testin tespit alt sınırı ile <200 kopya/ml arasında ise**

- Konsensus yok ancak tedavi değişikliği gerekmez
- Bu grup direnç riski düşük grup
- Mevcut tedaviye devam edilir, 3 ay aralarla izlenir

- **HIV RNA ≥ 200 ve <1000 kopya/ml ise**

- Direnç gelişebilir, özellikle >500 kopya/ml ise
- Direnç testi yapılmalı
  - Direnç saptanmazsa HIV RNA >1000 kopya/ml gibi yaklaşım uygulanır
  - Direnç testi yapılamazsa hasta bazında ARV değişikliğine karar verilir

Virolojik başarısızlık; ne yapmalı

- **HIV RNA >1000 kopya/ml ve direnç saptanmadığında**
  - Hemen her zaman uyumun iyi olmadığını gösterir
  - Uyumun düzeyi, uyumsuzluk nedenleri sorgulanır
  - Gerekiyorsa tedavi basitleştirilir (tablet sayısı, besin gereksinimi vb)
  - Yan etkiler sorgulanır, çok hafif yan etkiler bile uyumu etkileyebilir
  - Mevcut rejimle yan etki yoksa devam edilir
  - İyi tolere edilemiyorsa veya etkileşim varsa değişiklik düşünülür
  - Gerekirse TDM
- **HIV RNA >1000 kopya/ml ve direnç saptandığında**
  - En kısa zamanda ARV ilaçlar değiştirilir
  - İlk basamak rejimlerde başarısızlık
  - İkinci basamak rejimlerde başarısızlık

Virolojik başarısızlık; ne yapmalı

- **HIV RNA >50 ve <500 kopya/ml ise:**

- Uyum sorgulanmalı
- Viral yük 1-2 ay sonra kontrol edilmeli
- Genotipik test mümkün değilse, ilaç değişikliği düşünülmeli, geçmişte aldığı ilaçlar ve direnç öyküsüne göre

- **HIV RNA >500 kopya/ml ve konfirme edildi ise:**

- En kısa sürede ilaç değişikliği düşünülmeli:
- Direnç mutasyonu saptanmadıysa; tekrar uyum sorgulanmalı ve ilaç düzeyi izlenmeli
- Direnç mutasyonu saptandı ise; geçmişte aldığı ilaçlara göre yeni supresif ilaç şeması oluşturulmalı
- Yeni şemanın amacı: 6 ay içinde viral yükü <50 kopya/ml yapmak

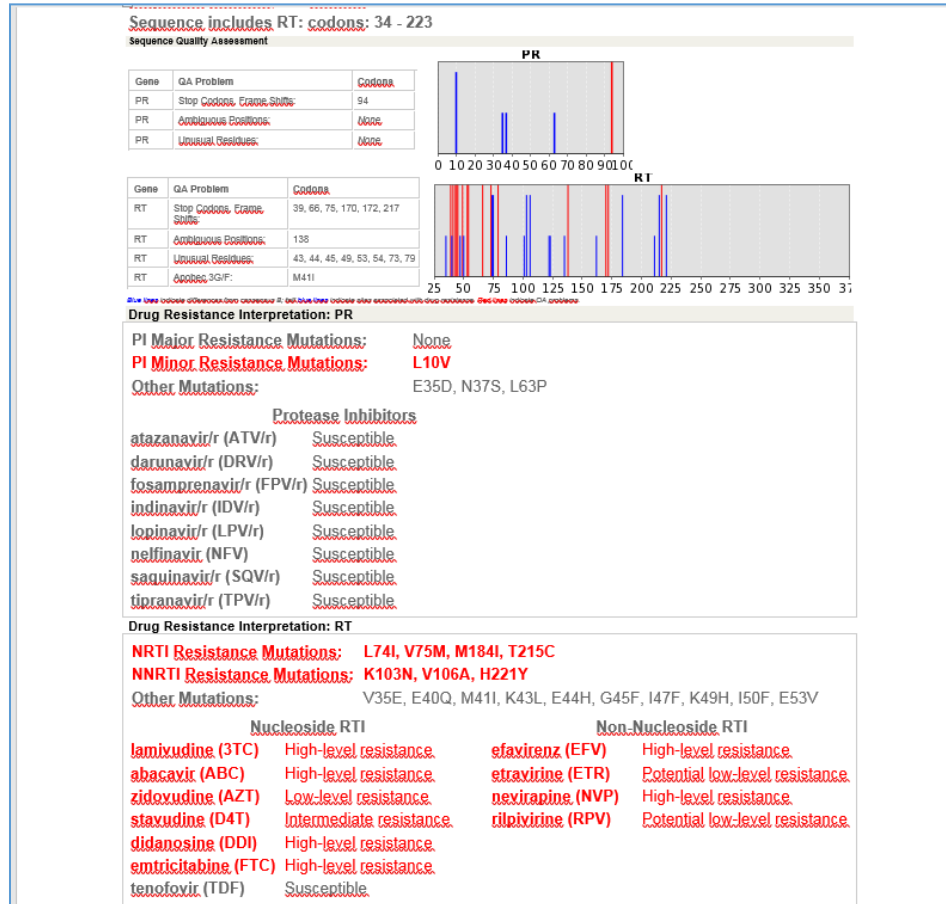
Tetkikleri tekrar istendi

Direnç testi
yapılmasına
karar verildi

Tetkik	11.05.2015	15.07.2015
Hemoglobin	13,4	14
Lökosit	8300	
Lenfosit	2400	
Trombosit	307 000	
BUN/kreatinin	12/0,8	
GFR	112	
ALT/AST	23/19	
Sedim/CRP	30/0,8	
CD4	264	
HIV RNA	5730 kopya/ml	3

Ama;
Hasta bir sonraki kontrolüne 15.07.2016'da geldi

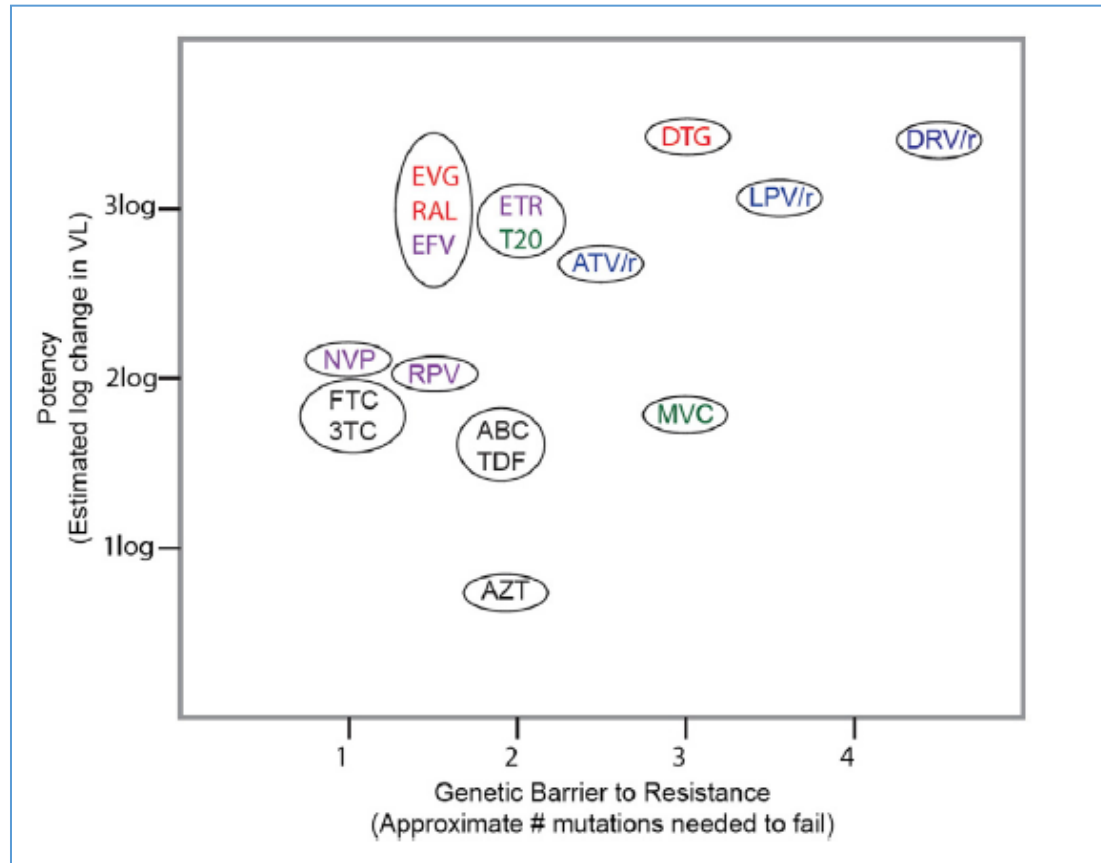
Direnç testi sonucu

Direncin mekanizması

- Bazı ilaçlar için birden fazla mutasyon gerekirken
- Bazılarında tek bir mutasyon yeterli olmakta
- Gereken mutasyonun sayısı ve virüs üzerine etkisi ilacın genetik bariyerine katkıda bulunur
  - Primer mutasyon: Doğrudan ilaç duyarlılığını azaltır
  - Yardımcı (aksesuar) mutasyon: Primer mutasyon içeren varyantların aktifliğini sağlar veya ilerideki duyarlılık azalmasına katkı sağlar

İlaçların genetik bariyerleri

Farklı rejimlerde gelişen virolojik
başarısızlıklarda yaklaşım

Yeni Antiretroviral Rejim Oluşturulması

- Oluşturulacak yeni ARV Rejim, en az iki, tercihen üç tam aktif ilaçtan oluşmalı
  - Hastanın ART öyküsü, yeni ve önceki direnç testi sonuçları
- İlaç direncine rağmen bazı ARV ilaçlar kurtarma tedavisinin parçası olabilirler
  - NRTI veya PI'lar bu anlamda kullanılabilir
  - Bazı ilaçların ise kesilmesi gerekli; yeni direnç mutasyonlarının birikimine ve aynı sınıftan ilaçların kullanımını tehlikeye atabilir
    - Enfuvirtide; NNRTI'lar, özellikle EFV, NVP ve RPV, birinci jenerasyon INSTI'leri RAL veya EVG
- Kullanılacak yeni ilaç hastanın daha önce kullanmadığı bir ilaç olmalı, aynı ilaç sınıfları içinde çapraz direnç riski olabileceği unutulmamalı

Yeni Antiretroviral Rejim Oluşturulması

- Kurtarma tedavisi oluştururken ilaçların sayısından çok ilacın etkinliği ve viral duyarlılık testleri önemli
- Direnç testleri
  - Hasta hali hazırda viral başarısızlık oluşmuş ilaçları alırken yapılabilir
  - İlaçlar kesildikten sonraki ilk 4 hafta içinde yapılabilir (HIV RNA >1000 kopya/mL ise), (hatta 500-1000 kopya/ml olsa bile)
  - Bazı hastalarda tedavi kesintiye uğratıldıktan 4 haftadan fazla süre geçmiş bile olsa direnç testi yapılmalı
  - Bazı direnç testleri NRTI, NNRTI ve PI direncine bakıyor, INSTI-direnç testini ayrıca istemek gerekiyor
    - Hastada INSTI temelli bir rejimde virolojik başarısızlık olduysa INSTI-direnç testi istenmeli

Yeni Antiretroviral Rejim Oluşturulması

- Düşük seviyede veya aşikar viremisi olanlarda tedaviyi kesmek veya kısa bir süre için ara vermek önerilmez
  - HIV RNA'da hızlı artışa ve CD4 sayısında düşmeye neden olabilir
- HBV/HIV koinfeksiyonu olan hastalarda yeni rejimde HBV'ye aktif etkin ilaçlara devam edilmeli
  - Kesilmesi durumunda HBV reaktivasyonu ve ciddi hepatosellüler hasar gelişebilir

ilk basamak rejimlerde başarısızlık

NRTI + NNRTI rejiminde başarısızlık

- NNRTI bazlı rejimlerde direnç sıklıkla NNRTI'ya karşı görülür
  - Lamivudin ve/veya emtrisitabin direnciyle birlikte olabilir

LPV/r

- NRTI + PI/r veya INSTI
  - NRTI + PI/r veya RALveya
- PI/r + INSTI kullanılabilir
  - PI/r + RAL

NRTI direnci olsa
bile bu rejimlerle
tedavi edilebilir
(AIII)

NRTI + NNRTI rejiminde başarısızlık

- DAWNING çalışması: 2 NRTI + LPV/r ile 2 NRTI + DTG
- NNRTI bazlı ilk basamak rejimlerde başarısızlık olduğunda seçeneklerden birisi;
  - **2 NRTI + INSTI**
  - Seçilen NRTI'lerden sadece birisi tam aktif ise veya uyum ile ilgili endişe duyuluyorsa
  - DTG tercih edilmeli (RAL ve EVG yerine)

NRTI + boosted PI rejiminde başarısızlık

- Yetersiz uyum
- İlaç-ilaç etkileşimi
- İlaç-besin etkileşimi
- Bunlar yoksa; uyumu artırarak aynı rejime devam etmek
- Direnç testi yapılmalı
- Uyumsuzluk ve etkileşim sorunu devam ediyorsa farklı bir boosted PI veya PI içermeyen rejimlere geçilebilir (2 NRTI + INSTI gibi)
  - Seçilen NRTI'lerden sadece birisi tam aktif ise veya uyum ile ilgili endişe duyuluyorsa
  - DTG tercih edilmeli (RAL ve EVG yerine)

NRTI + INSTI rejiminde başarısızlık

- 2 NRTI + RAL
- TDF/FTC/EVG/c

başarısızlık

- 3TC veya FTC direnci
- Olası INSTI direnci

- RAL veya EVG direncinde virüs sıklıkla DTG'e duyarlıdır
- İlk basamak INSTI başarısızlığında henüz klinik çalışma yok
- Eğer INSTI direnci yoksa
  - 2 NRTI (en az biri tam aktif) + boosted PI (AIII)
  - boosted PI + INSTI (BII)
  - 2 NRTI (en az biri tam aktif) + DTG kullanılabilir (AIII)

NRTI + INSTI rejiminde başarısızlık

- Eğer RAL ve EVG direnci var, DTG'e duyarlı ise;
  - 2 NRTI (en az biri tam aktif) + boosted PI (AIII)
  - 2 tam aktif NRTI + günde iki kez DTG (AIII)
  - boosted PI + günde iki kez DTG (AIII)

Tedavi değişikliği (15.07.2016)

- **NRTI + NNRTI rejiminde başarısızlık**

- NRTI + PI/r veya
- NRTI + INSTI veya
- PI/r + INSTI kullanılabilir

NRTI dir
bile bu r
tedavi edilebilir
(AIII)

- **2 NRTI + INSTI**

- Seçilen NRTI'lerden sadece birisi tam aktif ise veya uyum ile ilgili endişe duyuluyorsa
- DTG tercih edilmeli (RAL ve EVG yerine)

- TDF/FTC + DTG'e geçildi

izlem

TDF/FTC
+ DTG

Tetkik	11.05.2015	15.07.2015	15.07.2016	26.09.2016
Hemoglobin	13,4	14,2	14,8	15,1
Lökosit	8300	7550	6030	6240
Lenfosit	2400	1860	1120	1460
Trombosit	307 000	357 000	313 000	297 000
BUN/kreatinin	12/0,8	12/0,7	11/0,7	14/0,9
GFR	112	115	117	96
ALT/AST	23/19	30/18	33/24	46/25
Sedim/CRP	30/0,8	24/0,5	21/0,6	
CD4	264	223	144	189
HIV RNA	5730 kopya/ml	32 500 kopya/ml	94 700 kopya/ml	158 kopya/ml

İkinci basamak rejimlerde
başarısızlık

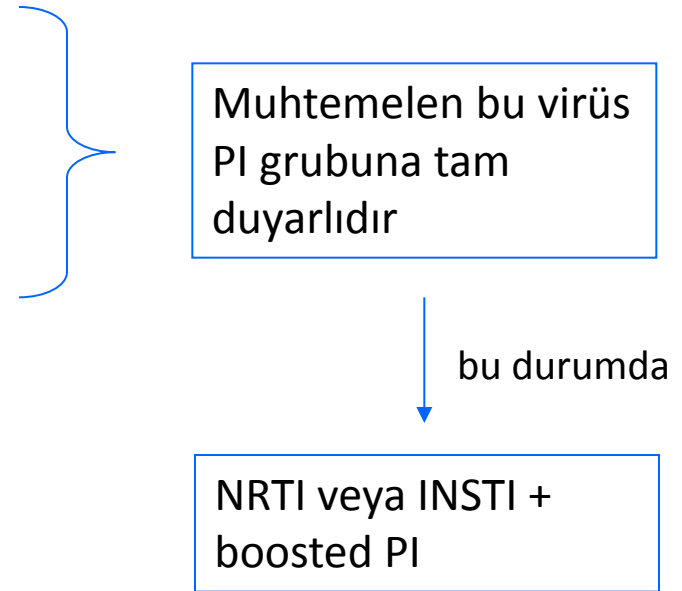
Tam virolojik baskılanma sağlayacak tedavi seçeneklerinde direnç

- Tedavi öyküsü ve direnç verileriyle aktif ilaç grupları belirlenebilir, örneğin;

- PI direnci yok

veya

- Daha önce PI kullanmamış

- Eğer tam duyarlı bir boosted PI seçeneği yoksa en az iki, tercihen üç tam aktif ilaçla yeni bir rejim oluşturulmalı
  - Direnç verileri, tedavi öyküsü, tropizm testi vb

Tam aktif ARV seçeneği olmayan çoklu ilaç direnci

- Günümüzdeki mevcut ARV ilaçlarla pek olası değil
- Ancak mevcut çoğu ilaca direnç varlığı durumunda virolojik baskılama sağlanamıyorsa amaç;
  - İmmunolojik fonksiyonun korunması,
  - Klinik ilerlemenin önlenmesi,
  - İlaç gruplarına karşı direnç artışının önlenmesi
- NNRTI, T20, EVG, RAL direnci varsa ilaç kesilmeli
  - Özellikle INSTI'de diğer seçeneklere çapraz direnç gelişebilir

İzlem

TDF/FTC
+ DTG

Tetkik	11.05.2015	15.07.2015	15.07.2016	26.09.2016	25.07.2017
Hemoglobin	13,4	14,2	14,8	15,1	13,6
Lökosit	8300	7550	6030	6240	5340
Lenfosit	2400	1860	1120	1460	1530
Trombosit	307 000	357 000	313 000	297 000	279 00
BUN/kreatinin	12/0,8	12/0,7	11/0,7	14/0,9	12/0,7
GFR	112	115	117	96	109
ALT/AST	23/19	30/18	33/24	46/25	45/32
Sedim/CRP	30/0,8	24/0,5	21/0,6		19/1,2
CD4	264	223	144	189	168
HIV RNA	5730 kopya/ml	32 500 kopya/ml	94 700 kopya/ml	158 kopya/ml	58 700 kopya/ml

İzlem

TDF/FTC
+ DTG

Tetkik	11.05.2015	15.07.2015	15.07.2016	26.09.2016	25.07.2017	25.08.2017
Hemoglobin	13,4	14,2	14,8	15,1	13,6	14
Lökosit	8300	7550	6030	6240	5340	6970
Lenfosit	2400	1860	1120	1460	1530	1900
Trombosit	307 000	357 000	313 000	297 000	279 00	306 000
BUN/kreatinin	12/0,8	12/0,7	11/0,7	14/0,9	12/0,7	15/1
GFR	112	115	117	96	109	84
ALT/AST	23/19	30/18	33/24	46/25	45/32	
Sedim/CRP	30/0,8	24/0,5	21/0,6		19/1,2	
CD4	264	223	144	189	168	228
HIV RNA	5730 kopya/ml	32 500 kopya/ml	94 700 kopya/ml	158 kopya/ml	58 700 kopya/ml	84 kopya/ml

izlem

TDF/FTC
+ DTG

Tetkik	11.05.2015	15.07.2016	26.09.2016	25.07.2017	25.08.2017	20.10.2017
Hemoglobin	13,4	14,8	15,1	13,6	14	
Lökosit	8300	6030	6240	5340	6970	
Lenfosit	2400	1120	1460	1530	1900	
Trombosit	307 000	313 000	297 000	279 00	306 000	
BUN/kreatinin	12/0,8	11/0,7	14/0,9	12/0,7	15/1	15/1,2
GFR	112	117	96	109	84	68
ALT/AST	23/19	33/24	46/25	45/32		
Sedim/CRP	30/0,8	21/0,6		19/1,2		
CD4	264	144	189	168	228	237
HIV RNA	5730 kopya/ml	94 700 kopya/ml	158 kopya/ml	58 700 kopya/ml	84 kopya/ml	Negatif

RESEARCH ARTICLE

Open Access

Association of knowledge on ART line of treatment, scarcity of treatment options and adherence

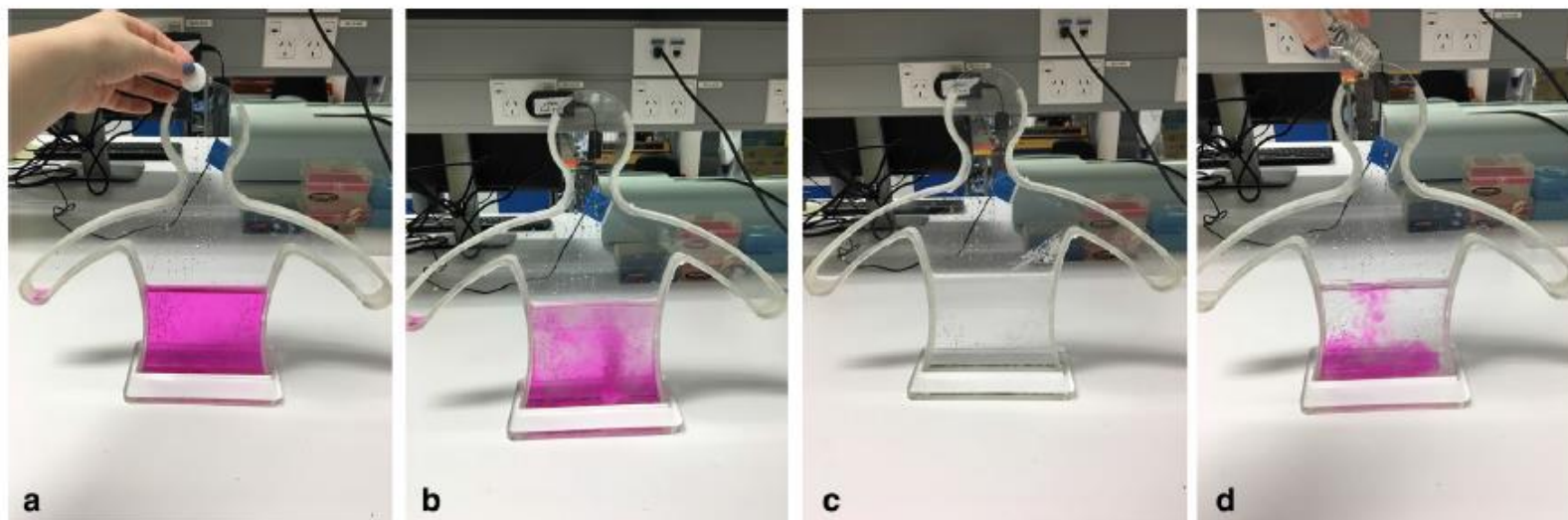
Habib O. Ramadhani^{1,2*}, Charles Muiruri⁴, Venance P. Maro¹, Michael Omondi⁴, Julian B. Mushi⁵, Eileen S. Lirhunde⁶ and John A. Bartlett^{3,4}

Characteristics	All Patients <i>n</i> = 402	Optimal Adherence <i>n</i> = 223	Sub-optimal Adherence <i>n</i> = 179
Age			
< 30	19 (4.7)	14 (6.3)	5 (2.8)
30–55	301 (74.9)	169 (75.8)	132 (73.7)
> 55	82 (20.4)	40 (17.9)	42 (23.5)
Gender			
Male	131 (32.9)	87 (39.0)	44 (24.6)
Female	271 (67.1)	136 (61.0)	134 (75.4)
Education			
≤ primary school education	332 (82.6)	188 (84.3)	144 (80.4)
> primary school education	70 (17.4)	35 (15.7)	35 (19.6)
Marital status			
Not married	57 (14.1)	33 (14.8)	24 (13.4)
Married	162 (40.3)	92 (41.3)	80 (39.1)
Divorced/Separated/Widowed	183 (45.5)	98 (43.9)	75 (47.5)
CD4 at the time of interview			
< 350 cells/mm ³	224 (55.7)	129 (57.9)	95 (53.1)
≥ 350 cells/mm ³	178 (44.3)	94 (42.1)	84 (46.9)
Duration on treatment			
< 36 months	130 (32.3)	67 (30.0)	63 (35.2)
36–60 months	73 (18.2)	49 (22.0)	24 (14.4)
> 60 months	199 (49.5)	107 (48.0)	92 (51.4)
Knowledge of ART			
No	301 (74.9)	158 (70.8)	143 (79.9)
Yes	101 (25.1)	65 (29.2)	36 (20.1)
Knows is on first-line ART			
No	321 (79.9)	173 (77.6)	148 (82.7)
Yes	81 (20.1)	50 (22.4)	31 (17.3)
Knows other options are limited			
No	317 (78.9)	168 (75.3)	149 (83.2)
Yes	85 (21.1)	55 (24.7)	30 (16.8)

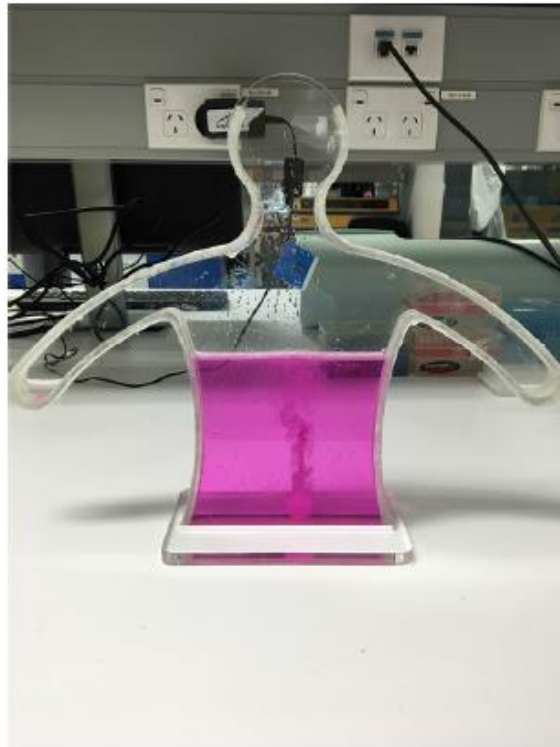
GUEST EDITORIAL

I Can See Clearly Now: Using Active Visualisation to Improve Adherence to ART and PrEP

Annie S. K. Jones¹ · Keith J. Petrie¹

Fig. 1 The active visualisation device demonstrating the need for adherence to ART. a–c show the medicine controlling the virus inside the body, and d shows the ‘virus’ still being present the next day (indicating that medication needs to be taken once again) (Color figure online)

Fig. 2 The active visualisation device demonstrating what happens when a patient is not adherent to their medication. Medicine is added but the solution does not change to clear (Color figure online)

UYUM: Önemli!!

